

Nie trać gruntu pod nogami, nie myl głosek
z literami!

Nie trać gruntu pod nogami, nie myl głosek z literami!

Samogłoski

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Fonetyka to dział nauki o języku zajmujący się badaniem dźwięków mowy. Zgłębiając jej tajniki, poznasz budowę aparatu mowy, zasady powstawania samogłosek i spółgłosek, a także różnice między głoskami a literami.

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem pt. *Skąd się biorą głoski?* i przypomnij sobie, jak powstają głoski. Zaobserwuj różnicę w powstawaniu głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych.

Ćwiczenie 1

Wymień litery, których brakuje w poniższym alfabecie. Zapisz poniżej pełną wersję polskiego alfabetu i policz, ile jest w nim liter.

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W Y Z

Pamiętaj!

- **Głoski** to najmniejsze dźwięki mowy.
- **Litery** to umowne znaki pisma o określonych kształtach.
 - W Polsce posługujemy się nieco zmodyfikowanym alfabetem łacińskim.
- **Samogłoski** w języku polskim jest osiem.
Wszystkie inne głoski to **spółgłoski**.
Jest ich kilka razy więcej niż samogłosek, dlatego język polski jest językiem spółgłoskowym.
- **Sylaba** to część wyrazu, którego ośrodkiem jest samogłoska.

Głoski i litery

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Ćwiczenie 2

Uzupełnij informacje odpowiednimi wyrazami.

Kiedy mówisz, posługujesz się .

Kiedy piszesz, wykorzystujesz .

jest graficznym znakiem .

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Pogrupuj podane poniżej wyrazy.

Wyrazy o takiej samej liczbie głosek i liter

Wyrazy o mniejszej liczbie głosek niż liter

morze

żrebak

salamandra

artysta

marznąć

borówka

szczotka

bukszpan

żdźbło

archeolog

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 4

Wymień przykłady wyrazów, w których występują dwuznaki na początku, w środku i na końcu. Zapisz co najmniej po dwa przykłady z każdym dwuznakiem.

Ćwiczenie 5

U szereguj poniższe wyrazy, zaczynając od tego, w którym jest najmniej spółgłosek.

uroczystość

koala

drzewo

porzeczka

komputer

przedszkolak

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ciekawostka

Żydzi (podobnie jak inne ludy Bliskiego Wschodu) zapisywali tylko spółgłoski. To one decydowały o znaczeniu słów. Samogłoski nie były potrzebne do zrozumienia tekstu. W czasie czytania uzupełniano tekst samogłoskami.

Imię Boga Jahwe zapisywano za pomocą czterech spółgłosek JHWH. Nie ma więc pewności, jakich używano samogłosek podczas jego wymawiania.

Hebrajski napis JHWH w kościele pw. Karola Boromeusza w Wiedniu w Austrii

Źródło: Infinitebistromathics, dostępny w internecie:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:St._Charles%27s_Church,_Austria,_Vienna_-_Gold_piece_high_above_the_altar_symbolizing_Yahweh.jpg [dostęp 2.12.2021], domena publiczna.

Ćwiczenie 6

Uzupełnij nazwy owoców brakującymi samogłoskami.

	n		n		s
j		błk			
śl		wk			
p		m		r	
		ńcz			
m		r		l	
b		n		n	
p		rz		czk	

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Uzupełnij nazwy warzyw brakującymi spółgłoskami.

	e		er
	ala		e a
	o		ido
	or		
	u		ak
	ru		el a
o		ó	ek

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Pamiętaj!

Każda **sylaba** zawiera **samogłoskę**.
Sylabę może tworzyć pojedyncza samogłoska (np. **o**-ku-la-ry),
samogłoska i spółgłoska (np. **ta-ma**)
bądź samogłoska i kilka spółgłosek (np. ka-**szka**, **kształt**).

Sylaba

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Uzupełnij tabelę. Podziel podane wyrazy według wzoru.

Wyraz	Litery	Głoski	Sylaby
dom	d-o-m	d-o-m	dom
szczeka	s-z-c-z-ę-k-a	sz-cz-ę-k-a	szczę-ka
szkoła			
rzeka			
pszczoła			
koala			

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Pamiętaj!

Litera „i” może oznaczać:

- **samogłoskę**, gdy występuje na początku wyrazu (np. i-g-t-a) lub jest poprzedzona inną samogłoską (np. ch-o-i-n-k-a),
- **zmiękczenie** poprzedzającej ją spółgłoski, gdy w wyrazie występuje przed inną samogłoską (np. **ni**-e-b-o, **ci**-a-s-t-o),
- **samogłoskę i zmiękczenie**, gdy w wyrazie występuje po spółgłosce i jednocześnie przed spółgłoską (np. **s'**-i-t-a, **m'**-i-t-y).

Funkcja litery „i”

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Uzupełnij tabelę podanymi poniżej wyrazami.

Wyraz	Podział na litery	Podział na głoski	Podział na sylaby
imadło			
nitka			
wiek			
czerwiec			
wrzesień			
miesiąc			
piwonia			

p-i-w-o-n-i-a

ni-tka

mie-siąc

mi-e-si-ą-c

n'-i-t-k-a

n-i-t-k-a

m-i-e-s-i-ą-c

cz-er-wiec

wrze-sień

w-r-z-e-s-i-e-ń

wiek

pi-wo-nia

i-m-a-d-ł-o

w-i-e-k

p'-i-w-o-ni-a

wi-e-k

i-m-a-d-ł-o

w-rz-e-si-e-ń

i-ma-dło

cz-e-r-wi-e-c

c-z-e-r-w-i-e-c

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 10

Przyporządkuj podane nazwy miejscowości do właściwych grup.

Nazwy miejscowości rozpoczynające się spółgłoską
i kończące samogłoską

Nazwy miejscowości rozpoczynające się samogłoską
i kończące spółgłoską

Nazwy miejscowości rozpoczynające się dwuznakiem
i kończące spółgłoską

Nazwy miejscowości kończące się dwoma
dwuznakami

Nazwy miejscowości rozpoczynające się trzema
spółgłoskami

Nazwy miejscowości zawierające dwie spółgłoski

Wkra

Chełm

Stryków

Człuchów

Andrychów

Bydgoszcz

Tur

Darłowo

Radogoszcz

Kutno

Ryn

Szczecin

Inowrocław

Warszawa

Polecenie 2

Czy potrafisz starannie mówić po polsku? Sprawdź swoją [dykcję](#). Przeczytaj jak najwyraźniej podane niżej zdania. Uwaga! Nie połam sobie języka.

Czy trzy cytrzystki grają na cytrze? Czy druga chrzan trze, a trzecia łyzy trze?

Chrząszcz brzmi w trzcinie w Szczebrzeszynie, strząsa skrzydła z dżdżu. A trzmiel w puszczy, tuż przy Pszczynie, straszny wszczyna szum...

Król Karol kupił królowej Karolinie korale koloru koralowego.

Trzy wszy, w szwy się zaszywszy, szły w szyku po trzy wszy.